

АФАНАСЬЄВА О. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЛОГІКО-СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті досліджуються особливості логічної та структурної організації наукового викладу в сучасному французькому політологічному дискурсі та визначаються їх прагмакомунікативні особливості.

Ключові слова: логічна організація, структура, французький політологічний дискурс.

В статье исследуются особенности логической и структурной организации научного изложения в современном французском политологическом дискурсе и определяются их прагмакоммуникативные особенности.

Ключевые слова: логическая организация, структура, французский политологический дискурс.

The article investigates the peculiarities of logical and structural organization of scientific representation in modern French political science discourse and determines their pragmatic and communicative characteristics.

Key words: logical organization, structure, French political science discourse..

Актуальність обраної проблеми зумовлено тим, що вивчення прагмакомунікативної специфіки дискурсу політології, зокрема логіко-структурної організації французького політологічного дискурсу, є важливою складовою комплексних досліджень наукового дискурсу.

Метою статті є виявлення основних засобів логіко-структурної організації французького політологічного дискурсу та опис їх прагмакомунікативних особливостей.

Об'єктом аналізу є дискурс французької політології.

Предметом дослідження є прагмакомунікативні характеристики логіко-структурної організації французького політологічного дискурсу.

Наукову новизну проведеного дослідження зумовлено тим, що логіко-структурна організація французького політологічного дискурсу та її прагмакомунікативні особливості не були предметом спеціального дослідження.

Сучасні мовознавці значну увагу приділяють вивченню стилю наукового викладу та його жанровим структурно-композиційним особливостям [1; 2; 3; 4; 5; 6], наголошуючи при цьому на стереотипності наукового викладу [7; 8; 9; 10], використанні відповідних дискурсивних формул, які, за В. І. Карасиком, є мовленнєвими зворотами, властивими спілкуванню в певному

суспільному інституті і які конкретизуються в кліше [11], забезпечуючи стабільність значення [12]. Дослідники наукового тексту пропонують виділяти в його організації, зокрема в структурі статті, комунікативно-прагматичні блоки, такі як “уведення теми”, “постановка мети і завдань дослідження”, “коротка історія питання”, “формулювання проблеми”, “опис стадій експерименту”, “висунення гіпотези”, “опис теоретичної моделі”, “висновки”, тощо, та прагматичні настанови як іллокутивну силу висловлення [10].

Західні учені спираються на модель *IMMRaD* (*Intoduction, Material and Methods, Results and Discussion*), зазначаючи при цьому, що французькі наукові тексти, зокрема гуманітарних галузей, вирізняються більшою свободою та гнучкістю в структуруванні та композиційній побудові, передусім у жанрі статті [13:112]. До основних композиційно-змістових осередків, яки визначають будову сучасного французького політологічного твору належать такі: 1) постановка проблеми; 2) пошук шляхів її визначення та контекстуалізації; 2) аналіз існуючих підходів; 3) розгляд у новій дослідницькій перспективі.

До важливих засобів логіко-структурної організації французького політологічного дискурсу слід віднести різні прийоми *структурування думки*, так звані “секвенсери” [14], передусім синтаксичні. Структурування відбувається з упорядкувальною, класифікаційною та аргументативною метою, при цьому спостерігаємо тенденцію до роз’єднання і навіть протиставлення структурованих компонентів за допомогою конструкції типу *d’une part, d’autre part; premièrement, deuxièmement; d’abord, ensuite; l’un, l’autre*, числові позначення: “*Il s’agit, en effet, d’une part de déterminer les sujets dont le comportement est une cause, d’autre part de fixer à cette sociologie gouvernementale des objectifs précis*” [15:77]; або “*Dans cette évolution, on peut marquer deux étapes logiques. Premièrement, le gouvernement monarchique est cantonné par l’attribution au Parlement du pouvoir législatif et du pouvoir bursal ... Deuxièmement, les ministres sont tombés dans l’entière dépendance du Parlement ...*” [16:1053].

З одного боку, завдяки цим прийомам відбувається логічна послідовна розбудова думки, а з іншого – виявляються основні смислові осередки, їх виділення, тобто водночас ці прийоми слугують засобом фокалізації уваги читача, надання особливого значення певним компонентам тексту. У наступних уривках структурувальні засоби слугують засобом посилення протиставлення: “*Une fois résolu le*

problème de leur origine, tout semble aller de soi: d'un côté la démocratie soviétique et les démocraties populaires qui procèdent de Marx, de l'autre les démocraties des pays occidentaux en qui s'exprime la pensée politique traditionnelle et qui, à ce titre, se voient attribuer la qualification de démocratie classique" [17:654]; чи альтернативності: *"Je comparerai donc deux énoncés que leur objet et leur statut éloignent apparemment l'un de l'autre mais qui ont pourtant un point commun: tous deux opèrent un discernement et impliquent une idée des critères du discernement. L'un relève de la théorie de la littérature, l'autre appartient à l'ordinaire du discours politique. L'un est du mode hypothétique et relativiste, l'autre est du mode catégorique"* [18:176–177].

Часто структурування базується на узагальненому протиставленні акторів – носіїв тієї чи іншої думки, поглядів, поведінки тощо (*les uns ... les autres, pour certains ... pour d'autres, etc.*): *"Certains hommes ont la capacité de déterminer l'action de leurs semblables, c'est-à-dire détiennent quelque puissance, parce qu'ils ont reçu un certain poste dans une organisation. D'autres exercent une action, plus ou moins diffuse, sur leurs semblables parce que leur valeur est reconnue par les autres et qu'ils apparaissent exemples à suivre ou modèles à imiter"* [19:471].

О. М. Ільченко зазначає серед головних особливостей наукового дискурсу необхідність привертання уваги адресата до стрижневих моментів наукової праці [20:135–143]. У сучасному французькому політологічному дискурсі основними засобами фокалізації виступають видільні звороти *c'est ... qui, c'est ... que, ne ... que, ne pas ... que*: *"Or, l'essence de l'État, c'est son régime politique, car c'est là que résident, avec ses croyances et sa force, ses buts et ses possibilités"* [17:653]; *"Ce ne sont plus des "orientations politiques de base" – un sens du devoir civique, une loyauté partisane, une confiance dans l'autorité – qui viennent "expliquer" l'acquisition comme l'expansion des attitudes ultérieures sur le mode des "effets dormant", mais les échanges que l'individu noue au sein de son environnement social"* [21:132–133].

До засобів, які виконують видільну та когезійну функцію, слід віднести різні форми *повторів*, зокрема підхоплювальню-уточнювальних, як у наступному уривку: *"... mais d'une richesse que l'on peut aisément soupçonner, celui qui est commandé par la mentalité politique des gouvernants"* [15:76–77].

Повтор певних компонентів тексту часто є елементом структурувальних конструкцій: *"L'étude de cette vis politica doit être un*

des chapitres essentiels d'une véritable science politique. On peut analyser cette force en trois aspects qui ne sont pas fréquemment réunis chez le même agent: la faculté de déterminer un courant de volontés, la faculté de le canaliser en action, la faculté de régulariser, d'institutionnaliser cette coopération. La première faculté peut elle-même se décomposer en facultés d'invention et de propagation" [22:648].

До видільних слід віднести і конструкції *градаційного плану*, які виражаються ступенями порівняння прикметників і прислівників, семантичною градацією й такими операторами, як *d'autant plus, moins ... que* тощо, наприклад: "*Le mal actuel est moins la non durée que la non autorité*" [23:265]; "*Très proches de l'événement, beaucoup de ces interprétations s'apparentent davantage au plaidoyer lyrique qu'à l'étude scientifique tandis que d'autres, moins nombreuses, relèvent plutôt de l'attitude du procureur que de celle de l'analyste*" [24:503].

Видільну функцію несуть також *препозитивні конструкції*, які, з огляду на аналітичну будову французької мови, є сильним засобом фокалізації уваги на певних елементах висловлення, як у наступних уривках, де фокалізації сприяють також лексичний повтор і синтаксичний паралелізм: "*Politiques des pressions qui s'exercent sur l'autorité publique pour obtenir telle ou telle décision en faveur de tels et tels intérêts, politiques des attitudes prises en cette matière par les partis, en raison de leurs desseins de conquête ou conservation du pouvoir; politique enfin la ligne de conduite finalement adoptée*" [22:641]; "*Reconnu par tous comme un phénomène majeur du XIXe et de la première moitié du XXe siècle, comme un facteur décisif de l'évolution générale des sociétés de notre temps, le nationalisme continue cependant à apparaître au regard de l'analyse historique comme une réalité singulièrement fuyante. Protée omniprésent, mais insaisissable et multiforme, il est plus souvent exalté ou déploré que défini, cerné, décrit*" [25:423].

Важливу роль відіграє *синтаксичний паралелізм*, який звичайно поєднується з лексичними повторами, що посилює видільну функцію таких конструкцій: "*Là où est le pouvoir, là doit être la connaissance*" [26:55]. Нерідко таким чином організується також протиставлення: "*La démocratie classique a su modeler ses moyens constitutionnels sur ses fins philosophiques et sociales : la nôtre s'exprime par des moyens qui contredisent la fin qu'elle prétend servir. La démocratie classique est libérale et l'exercice du Pouvoir y est aménagé en fonction du libéralisme; la nôtre, non sans réserves ni réticences d'ailleurs, se dit également libérale,*

mais l'organisation et la pratique politiques n'y rendent le libéralisme possible que sous forme d'accident. Il en résulte un décalage entre les possibilités du régime et l'atmosphère où l'on cherche à maintenir le déroulement de la vie politique; tantôt les gouvernements sont conduits à sauver les principes contre la volonté du peuple qui, constitutionnellement, est cependant seule souveraine, et tantôt la volonté du peuple, dérogeant aux principes, se voit inculquée d'attenter au régime” [17:655].

На загальному тлі логічно та послідовно побудованого тексту виділяються *незавершені, еліптичні синтаксичні конструкції*, які позначають незавершеність думки, відкритість перспективи міркування, актуалізують позицію автора – пошуковця: *“Perméabilité aux modes en matière de philosophie sociale, conflit entre le souci de la réélection et la volonté de sauvegarder l'indépendance de jugement, passivité à l'égard des idéologies partisans, aptitude à suivre ou volonté de guider, inclination vers les solutions de facilité ...” [15:82].*

Окремо слід розглянути категорію *гіпотетичності*, яка, з погляду сучасних дослідників, є однією з основних категорій наукового дискурсу і визначальною для формулювання наукової гіпотези, одним із основних способів поєднання старого та нового знання. У французькій мові умовний спосіб як основний виразник цієї категорії є багатофункціональним, позначаючи також причинні та часові відношення, і в аспекті, який ми розглядаємо в цьому розділі, виконує функцію накладання обмежень як умов, які часто переводять міркування до площини можливості / неможливості, вірогідності, перспективи можливого світу (У. Куайн, Я. Хінтикка та ін.). Наприклад: *“Cependant, si une telle préoccupation devait monopoliser les recherches de la sociologie politique, celle-ci risquerait de laisser inexploré un domaine pratiquement vierge encore, mais d'une richesse que l'on peut aisément soupçonner, celui qui est commandé par la mentalité politique des gouvernants” [ibid., p. 76–77].* Цікаво відмітити, що в такому способі написано цілі твори, як-от стаття Ж.Веделя *“Rétrofiction : Si de Gaulle avait perdu en 1962 ... Si Alain Poher avait gagné en 1969 ...” [27].*

Отже, аналіз логіко-структурної організації французького політологічного дискурсу показав особливу роль засобів логічного структурування думки (секвестрів), різних прийомів градації та фокалізації, а також гіпотетичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аликаев Р. С. Язык науки в парадигме современной лингвистики / Рашид Султанович Аликаев. – Нальчик : Эль-Фа, 1999. – 318 с.
2. Баева Н. В. Структурирование и извлечение знаний, представленных в научных текстах [Электронный ресурс] / [Наталья Валерьевна Баева, Елена Игоревна Большакова, Наталья Эрнестовна Васильева]. – Режим доступа : http://s.lspl.ru/articles/Paper_1_LSPL.doc.
3. Валеева Н. Г. Жанрово-стилистическая характеристика научных текстов [Электронный ресурс] / Наилия Гарифовна Валеева. – Режим доступа : <http://www.trpub.ru/valeeva-har-text.html>.
4. Котюрова М. П. Функционально-стилистический анализ научного текста [Электронный ресурс] / Мария Павловна Котюрова. – Режим доступа : http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070406.pdf.
5. Основы научной речи: учеб. пособие / [Н. А. Буре, М. В. Быстрых, С. А. Вишнякова и др.]. – М. : Издат. центр Академия, 2003. – 272 с.
6. Swales J. M. Research Genres. Explorations and Applications / John Malcolm Swales. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 324 p.
7. Большакова Е. И. Лексико-синтаксические шаблоны для автоматического анализа научно-технических текстов [Электронный ресурс] / [Елена Игоревна Большакова, Наталья Эрнестовна Васильева, Сергей Сергеевич Морозов]. – Режим доступа : <http://www.raai.org/resurs/papers/kii-2006/doklad/Bolshakova.doc>.
8. Котюрова М. П. Многоаспектность явлений стереотипности в научных текстах / М. П. Котюрова // Текст: стереотип и творчество. – Пермь : Реал, 1998. – С. 5–31.
9. Котюрова М. П. О стереотипной компоненте научного текста / Мария Павловна Котюрова, Ирина Николаевна Шестакова. – Режим доступа : http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070160.pdf.
10. Крижановская Е. М. О стереотипности компонентов коммуникативно-прагматической структуры научного текста / Елена Мечиславовна Крижановская // Текст: стереотип и творчество. – Пермь : Реал, 1998. – С. 136–151.
11. Карасик В. И. О типах дискурса / Владимир Ильич Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. – Волгоград : Перемена, 2000. – С. 5–20.
12. Fillol V. Le stéréotype comme cliché-concept et comme concept-clé en analyse du discours [Электронный ресурс] / Véronique Fillol // Marges linguistiques, 2001. – Режим доступа : http://www.marges-linguistiques.com - albi2000_v_f.
13. Boch F. “Conformément à nos attentes ...”, ou l'étude des marqueurs de convergence / divergence dans l'article de linguistique / [Françoise Boch, Francis Grossmann, Fanny Rinck] // Revue Française de Linguistique Appliquée. – № XII–2. – P. 109–122.
14. Hempel S. The use of sequencers in academic writing: a comparative study of French and English / Susanne Hempel, Liesbeth Degand // Schedae. – 2006. – Prépublication № 5. – Fascicule № 1. – P. 35–40.
15. Burdeau G. Note introductive à une sociologie des gouvernants / Georges Burdeau // Revue française de science politique. – 1951. – № 1–2. – P. 76–82.
16. Jouvenel B. de. Du Principat / Bertrand de Jouvenel // Revue française de science politique. – 1964. – № 6. – P. 1053–1086.
17. Burdeau G. Démocratie classique ou Démocratie vivante / Georges Burdeau. – 1952. – № 4. – P. 653–675.
18. Rancière J. Aux bords du politique / Jacques Rancière J. – P. : Gallimard, 2004. – 263 p.
19. Aron R. Note sur la stratification du pouvoir / Raymond Aron // Revue française de science politique. – 1954 – № 3. – P. 469–483.
20. Ильченко О. М. Особливості авторського “я” сучасної мови науки / Ольга Михайлівна Ильченко // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – К. : Логос, 2007. – С. 135–145.
21. Ihl O. Socialisation et événements politiques / Olivier Ihl // Revue française de science politique. – 2002. – № 2–3. – P. 125–144.
22. Jouvenel B. de. L'essence de la politique / Bertrand de Jouvenel // Revue française de science politique. – 1952. – № 4. – P. 641–652.
23. Aron R. Electeurs, parties et élus / Raymond Aron // Revue française de science politique. – 1955. – № 2. – P. 245–266.
24. Bénéton Ph. Les interprétations de la crise de mai-juin 1968 / Philippe Bénéton, Jean Touchard // Revue française de science politique. – 1970. – № 3. – P. 503–544.
25. Girardet R. Autour de l'idéologie nationaliste : perspectives de recherches / Raoul Girardet. – 1965. – № 3. – P. 423–445.
26. Vedel G. Le rôle des croyances économiques dans la vie politique / Georges Vedel // Revue française de science politique. – 1951. – № 1–2. – P. 40–55.
27. Vedel G. Rétroactions: Si de Gaulle avait perdu en 1962 ... Si Alain Poher avait gagné en 1969 ... / Georges Vedel // Revue française de science politique. – 1984. – № 4–5. – P. 719–751.